

Nemeshegyi Péter S.J.

KERESZTÉNY HUMANIZMUS

KRISZTUSI
EMBERIESSÉG

Nemeshegyi Péter S. J.

KRISZTUSI EMBERIESSÉG
Keresztény humanizmus

Nemeshegyi Péter S. J.

KRISZTUSI EMBERIESSÉG

Keresztény humanizmus

KORDA KIADÓ
KECSKEMÉT
2004

Kiadja a KORDA Könyvkiadó
6000 Kecskemét, Lestár tér 2. (Tel.: 76/328-977)
Felelős vezető: dr. Bujdosó Gabriella
Megjelent a MERCATO Bt. gondozásában (Tel.: 76/487-417)
ISBN: 963 9554 09 x
Szilády Nyomda Kft. Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Felelős vezető: Boros Gábor ügyvezető igazgató

Krisztusi emberiség – keresztény humanizmus

Ember vagyok. Érzek, gondolkodom, örülök, szomorkodom, vágyakozom, akarok, cselekszem. Van értelmem és van kezem. Értelmemmel kutatom a végtelen világűr és az aprócska atomok világát. Keresem az igazságot. Felöltlik lelkemben az örökkévalóság és a végtelenség gondolata, és ezért már semmi véges dolog nem tudja oltani szomjúhozásomat. Kezemmel átalakítom a földkerekséget, teremtek kultúrákat, alkotok csodálatos műalkotásokat, épületeket, szobrokat, képeket, teremtek csodálatos zenedarabokat. Gyógyítok betegeket, segítek a rászorulókon. Alkotok szerető, egymás boldogságának örülő emberekből álló közösségeket.

De ugyanakkor ember létemre gyűlölöm a másik embert, megölöm, tömegekbe verődve folytatok gyilkos háborúkat, rombolom a természetet, kiirtok állatfajokat, piszkítom a környezetet. Mintha csak az idő végzete hajszolná

az embert hol az egyik, hol a másik irányba.
Már az ószövetségi Prédikátor könyve foglalja
magában ezeket a megdöbbentő sorokat:

„Ideje van a születésnek
és ideje a halálnak,
ideje az ültetésnek
és ideje a kiszakításnak.
Ideje van az ölésnek
és ideje a gyógyításnak,
ideje a lebontásnak
és ideje az építésnek.
Ideje van a sírásnak,
és ideje a nevetésnek,
ideje a gyásznak
és ideje a táncnak.
Ideje van a kő szétdobálásának
és ideje a kő összeszedésének,
ideje az ölelkezésnek.
és ideje az ölelkezéstől való
tartózkodásnak.
Ideje van a keresésnek,
és ideje az elvesztésnek,
ideje a megőrzésnek,
és ideje az eldobásnak.
Ideje van az eltépésnek,
és ideje az összevarrásnak,

ideje a hallgatásnak,
és ideje a szólásnak.
Ideje van a szeretetnek,
és ideje a gyűlölködésnek,
ideje a háborúnak
és ideje a békének.”

(3,2-8)

Tényleg ilyen végzet úzi az emberiséget? Tényleg ilyen ellentmondásos indulatok hajtanak építésre és rombolásra, életadásra és életpusztításra? Van-e kiút?

A keresztény ember hiszi, hogy a jó Isten teremtetten ezt a világot, mégpedig jónak teremtetten. De ez a teremtetten világ nem tökéletesen forgó óramű, hanem hatalmas fejlődési folyamat, amelynek általunk ismert csúcspontja éppen az ember. Ez az ember pedig nem készen jön a világra. Sem az egyes ember, sem a népek, sem az egész emberiség nem kész valami. Isten szabad akaratot adott az embernek, értelmet, szívet, kezet adott neki, és mind szavával, mind a Szentlélek benső ösztönzésével arra indítja, hogy „kifejlessze a Teremtő művét” (*opus Creatoris evolvere*, 2. vatikáni zsinat, *Gaudium et spes*, 34).

Ennek a feladatnak megvalósítását mindenkinek önmagával kell kezdenie. „Emberré lenni”: feladat. Az ember ugyanis az isteni meghívásra válaszolva (vagy azt visszautasítva) önmagát teremtő létező. Lehet belőle szent, de lehet belőle tömeggyilkos is. „Werde was du bist” (Légy azzá, ami vagy) – mondja a bölcs. Ember vagy. Légy emberré.

Ezt a feladatot tűzte zászlajára a keresztény humanizmus.

„Humanizmus” – mi is az?

Az értelmező szótárak szerint, a humanizmus olyan gondolatrendszer és cselekvésmód, amely az *embert* helyezi központba. Mégpedig kivétel nélkül minden embert. Az a „humanista”, akinek fontosabb minden ember, mint bármilyen tárgy, vagyon, hatalom, szabály, eszme vagy szertatás. Az így gondolkodó és cselekvő embert szoktuk „emberiesnek” nevezni. Ezért helyettesíthetnénk a humanizmus szót az emberiség szóval is.

Ha ezt jelenti a humanizmus, akkor talán csodálkozást vált ki, hogy eléje jelzőként a „keresztény” szót tesszük. A kereszténység ugyanis vallás, a vallásnál pedig nem az ember, hanem Isten a központ. Ez igaz, de keresztény humanizmus mégis létezik. Azért van

ez így, mert a keresztény hit szerint maga az Isten *emberré* lett. A „Hiszekegy”-ben vallja meg minden keresztény, hogy az Isten örök egyszülött Fia, a második isteni személy, „érettünk emberekért emberré lett”. Emberi neve: Jézus Krisztus. A magyar „keresztény” szó tudvalevőleg nem a „kereszt” szóból, hanem Jézus tanítványainak már a Szentírásban fellelhető görög elnevezéséből, a „chrisztianosz” szóból származik, és azt jelenti, hogy: „krisztusi”.

A „keresztény humanizmus” tehát „krisztusi emberiség”. Jézus Krisztus számára pedig, az evangéliumok tanúsága szerint, az ember, annak igazi élete és boldogsága, volt a fontos. Ezt mutatja egész viselkedése, és ezt kötötte tanítványainak is a lelkére. A János-evangélium foglalja össze a legtömörebben ezt a jézusi eszmét az utolsó vacsora leírásánál. Jézus letérdel tanítványai előtt, megmossa lábaikat, és így szól: „Ha én, az úr és a mester megmostam a lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Mert példát adtam nektek, hogy amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek” (13,14-15). A jézusi új parancs: „Ahogy én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást” (13,34). Jézus tanítványainak

ismertetőjele pedig: „Arról ismeri meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymás iránt” (13,35). Nehogy pedig Jézusnak ezt a parancsát valami szűk körre határolt szeretet parancsának fogjuk fel, hozzá kell tenni a Lukács evangéliumában lejegyzett nyomatékos jézusi felszólítást: „Szeressétek ellenségeiteket! Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket. Áldjátok azokat, akik átkoznak benneteket, és imádkozzatok azokért, akik gyaláznak titeket. Legyetek irgalmasok, mint a ti Atyátok is irgalmas!” (6,27-28.36)

A Jézus tanítását követő kereszténységben tehát az ember, minden ember végtelenül fontos. Vegyünk szemügyre néhány szentírási szöveget, amelyet joggal tekinthetünk a keresztény humanizmus, a krisztusi emberiség gyökerének.

Szentírási gyökerek

A Teremtés könyvének mindjárt az elején olvashatjuk: „Isten így szólt: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra”. Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket” (1,26-27).

Az ember tehát Isten képmása. Minden ember és csak az ember Isten képmása. Ebből egyenesen következik, hogy minden ember, faj, életkor, nem, nemzetiség, társadalmi osztály, állás, leszármazás, testi-lelki adottságok terén fennálló különbségek ellenére, Isten képmásaként egyedülálló méltósággal rendelkezik, amely az Isten teremtő akaratán alapszik.

Ennek a méltóságnak megdöbbentő fokozását találjuk János evangéliumának kezdetén: „Az Ige testté lett” (1,14). Az „Ige”, akiről itt szó van, „az egyszülött Fiú, aki az Atya kebelén van” (1,18), és aki maga is teremtő „Isten” (1,1-2). A „testté lett” kifejezés pedig a jánosi

szóhasználat szerint azt jelenti, hogy a Fiúisten a többi emberhez mindenben hasonló valóságos emberré lett. Az Isten Fiának ez az „emberré levése” minden ember méltóságának végtelen fokozása.

Úgy mondtuk, hogy „minden ember”, mert az Ige megtestesülése nem csak az egy názáreti Jézust érintő esemény. Ezt a Szentírásnak egy harmadik szövege jelenti ki: „Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére. Hiszen egy az Isten, és egy a közvetítő Isten és az emberek között: az ember Jézus Krisztus” (1Tim 2,4). Isten minden embert szívébe zár. Jézus Krisztus által mindenkit örök életre és boldogságra hív. Minden ember „Istentől Istenhez” vándorló utasa a világnak.

A fenti három szöveg minden ember feltétlen értékét vallja, és azt magára a teremtető és üdvözítő Istenre vezeti vissza. Ebből a gyökérből nőtt ki a keresztény humanizmus fája. Teljes kifejlődéséhez azonban hosszú időre volt szükség.

Történeti alakulás

Ennek egyik oka az, hogy a Szentírásban bőven találunk olyan szövegeket is, amelyek nem a humanizmus felfogását tükrözik. Izra-
elről, az Isten választott népéről szóló ószövet-
ségi tanítás árnyékában, például, ritkán esik
szó arról, hogy az Isten szerető gondoskodása
kiterjed minden nép és minden nemzet min-
den tagjára.

Az újszövetségi Szentírás ezzel szemben vi-
lágosan hirdeti Istennek minden emberre ki-
áradó üdvözítő szeretetét. Krisztus „meghalt
mindenkiért” – jelenti ki Pál apostol (2Kor
5,14-15). Ugyancsak ő mondja: „Nincs többé
sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem sza-
bad, sem férfi, sem nő, mert mindnyájan egy
vagyunk Krisztus Jézusban” (Gal 3,28).

Mégis, az újszövetségi Szentírásban is talá-
lunk még olyan kitételeket, amelyek nem val-
lanak humanizmusra. Ilyenek például azok a
szövegek, amelyek hátrányosan megkülönböz-
tetik a nőket, vagy pedig elismerik a rabszolga-

ság intézményét. Ezek a szövegek az akkori társadalmi felfogást tükrözik, és meg kell azokat különböztetni a Szentírásban foglalt, örök-
érvényű isteni tanítástól. E megkülönböztetés nem könnyű, és ezért történhetett, hogy a Szentírásnak minden ember istenadta méltóságáról és alapvető egyenlőségéről szóló tanítása csak lassacskán hatotta át az egész kereszténység tudatát.

Az ókori görög egyházatyáknál azonban már megvolt ez a tudat. Erősen hangoztatták a minden ember üdvösségét akaró Isten jóságát. Péter 2. levelét (1,4) idézve állították, hogy Isten Krisztus és a Szentlélek küldése által minden embert „az isteni természet részesévé” akar tenni. Ezen egyházatyák közül egyeseket az a remény éltette, hogy Isten jósága és szeretete végül is minden rosszon diadalmaskodni fog.

A latin egyházatyák legnagyobbikánál, Ágostonnál Isten ingyenes szeretetének és a Szentlélek által szívünkbe öntött szeretet energiájának csodálatos kifejtését találjuk, de az eredeti bűn végzetes következményeit annyira hangsúlyozza, hogy szerinte a kárhozatába rohanó emberiség áradatából az Isten kegyelme csak néhány embert ragad ki, és vezet

el az üdvösségre. Az ókori egyházatyák hajlamosak voltak azt gondolni, hogy minden eretnek és minden pogány rosszakaratú ember, aki tudva keményíti meg a szívét, és zárkózik el az igaz hittől. Így kezdték az egyházi vezetők már az ókorban és később a középkorban az államhatalmat arra kötelezni, hogy erőszakos eszközökkel nyomják el az eretnekeket és szakadárokat. Így az üldöztetéstől éppen hogy megszabadult keresztény egyház a pogányok és eretnekek üldözőjévé lett, az ellenségszeretetről és erőszakmentességről szóló jézusi tanítás nagy kárára.

A középkori Európában néhány nagy szent, mint például a leprást megölelő, a muzulmán hadvezérrel békésen társalgó és minden embert, kiváltképpen a szegényeket testvérének tekintő Assisi Szent Ferenc a jézusi egyetemes szeretet csodálatos példáját adta ugyan, de a névlegesen keresztény társadalom a hűbéri társadalom igazságtalanságainak megtűrésevel, az eretnekek véres üldözésével, a különböző ellenfelek ellen meghirdetett keresztes háborúkkal távol volt attól, hogy igazán megvalósítsa a minden ember egyenlő méltóságát hirdető humanizmus eszméjét.

A keresztény Európában a 15-16. század humanistáinál jelent meg először a "keresztény humanizmus"-kifejezés. Az ókori görög emberideál újrafelfedezése adta meg erre a lökést. Egyes humanista gondolkodók e felfedezés hevében elvetették a kereszténységet, mások viszont éppen a keresztény tanításon alapuló emberkép feltárásával lettek egy keresztény humanizmus úttörőivé. Nicolaus Cusanus bíboros, Erasmus, Morus Tamás voltak ennek a humanizmusnak legkiválóbb képviselői. Ők a Jézus evangéliuma szerinti életvitelt hangoztatták, a pénz és hatalom páncéljába belekővesedett egyházi vezetők gyökeres reformját sürgették, a keresztények közötti békét és egyetértést szorgalmazták, más vallásúakkal szemben pedig a békés és értelmes párbeszéd kezdeményezését ajánlották. Ha Európa az ő szellemüket követte volna, másként alakult volna a történelem.

Sajnos, nem így történt. A katolikus egyház vezetői nem tudták magukat rászánni az alapos reformra, az elégedetlenség nőttön-nőtt, kitört a reformáció és vele a keresztények közötti vallásszakadás, annak nyomában pedig a vallásháborúk és mindegyik felekezet megmevedése védelmi állásaiban.

A reformátorok között kétségkívül sok humanista volt, és az egyén szabadságának reformatori követelése is humanista kíváncsi, de az ember gyökeres romlottságáról szóló protestáns tanítás nem kedvezett a humanista felfogásnak. Az sem felelt meg a humanizmus szellemének, hogy a fejedelmek a saját felekezetüket tették meg kötelező államvallásnak.

A hivatalosan keresztény Európa nemzetei technikai és katonai fölényük segítségével az újkorban meghódították szinte az egész földet. Ezek a gyarmati birodalmak a nyugati kultúra sok vívmányát elterjesztették ugyan a világban, de ez együtt járt a „színes bőrű” népek hátrányos megkülönböztetésével és kultúráik elpusztításával (Amerikában), illetve lenézésével. A keresztény misszionáriusok között is csak néhány olasz jezsuita (Alessandro Valignano, Matteo Ricci, Roberto de Nobili, Costanzo Giuseppe Beschi) voltak hajlandók a japán, kínai és indiai kultúrától tanulni és azok értékeit a kereszténységbe beleoltani, de Rómából az ő kezdeményezésüket is letiltották. Az afrikai négek tömeges rabszolgaságba döntése és Amerikába való elhurcolása minden humanista felfogás teljes megvetése

volt. A jezsuita Claver Szent Péter önfeláldozó szolgálata, amellyel a Cartagena kikötőjébe szinte félholtan érkező négereket emberszám-
ba vette és vigasztalta csak egy kis fénypont volt ebben a sötét éjszakában.

Tragikus tény, hogy az egyetemes szabadság, egyenlőség, testvériség humanista eszméjét, amely végső fokon a keresztény hitből származik, a kereszténység ellen lázadó francia forradalom tette magáévá. A 19. században megjelentek az ateista humanisták, akik az emberi méltóság és szabadság állítása céljából tagadni kezdték Isten létét. Azt állították, hogy a tudományos gondolkodás érdekében el kell vetni a vallás babonását (Comte), a képzeletbeli isten helyett az emberiséget kell isteníteni (Feuerbach), el kell szaggatni a proletár forradalmat akadályozó istenhit béklyóit (Marx), meg kell ölni az Istent, hogy éljen az emberfölötti ember (Nietzsche). Ezek az állítások nem maradtak elméleti síkon, hanem gyakorlati mozgalommá terebélyesedtek. Ekkor ütközött ki alapvető tévedésük. Nietzsche gondolatvilága Hitlerhez vezetett, Marxé pedig Sztálinhoz. Az Istent elvető ember-állítás a történelemben példátlan ember-tagadást szült. Auschwitz és a Gulag ennek beszédes

tanúi. Ha ugyanis nincs Isten, akkor nincs alapja annak az állításnak, hogy minden ember sérthetetlen méltósággal rendelkezik és alapvetően egyenlő. Csak a minden embert szerető Isten elismerése érteti meg velünk, hogy nem természetes, hogy az erős uralkodjon a gyöngén, a győztes megsemmisítse a legyőzöttet, a többség elnyomja a kisebbséget. Ha nem létezik a minden embert atyaian szerető Isten, akkor nincs oka annak, hogy kivétel nélkül minden ember iránt tevékeny testvéri szeretetet mutassunk. Az emberiség pusztán biológiai egysége nem elegendő alap arra, hogy az édestestvérek közötti természetes szeretet-viszonyt mindenkire kiterjesszük. Még az emberek szabadságának tiszteletben tartása sincs biztosítva istenhit nélkül. Hiszen minden ember közvetlen istenkapcsolatának elismerése parancsol „állj”-t az emberi hatalmaságoknak az egyéni lelkiismeret szentélyének kapujánál.

Az istenhit és a lelkiismereti szabadság összeegyeztetése a 19. és 20. században az egyházi vezetőknek sem ment könnyen. Az a sajnálatos tény, hogy ez a szabadságigény az újkorban gyakran egyházellenes formában jelentkezett, még nehezebbé tette, hogy e veze-

tők jogosultságát elismerjék. A 19. században XVI. Gergely és IX. Pius pápák hadakoztak a vallásszabadságot emberi jogként követelő felfogással, és még a 20. század első felében is a katolikus egyház zárt fellegvárnak tűnt, amely szigorú törvényekkel és eljárásokkal (tiltott könyvek jegyzéke, csak katolikusokat tömörítő mozgalmak kiépítése, a modern bölcsélettel szembenálló újszolasztikus gondolatrendszer szorgalmazása, a katolicizmust államvallásnak elismerő közjogi helyzet ideálként való hangoztatása stb.) igyekezett rendben tartani híveinek sorát. Más vallásokkal szemben a hivatalos katolikus tanítás legfeljebb azok megtűrését (toleranciáját) ismerte el

Új hangot ütött meg a katolikus gondolatvilágban a francia gondolkodó, Jacques Maritain, aki az 1936-ban megjelent *Humanisme intégral* (Teljes humanizmus) című könyvében lándzsát tört a keresztény humanizmus eszméi mellett, és más műveiben a demokráciát nyilvánította kívánatos államformának. Az Amerikai Egyesült Államokban John Courtney Murray az 50-es években a teljes vallásszabadságnak emberi jogként való elismerése mellett érvelt. Ezek a gondolatok azonban az

akkori egyházi vezetőség körében nem találtak visszhangra.

A katolikus egyházban a nagy fordulat XXIII. János pápával és az általa megnyitott 2. vatikáni zsinattal köszöntött be. Ez a pápa jézusi jóságával és emberi melegségével minden ember felé megnyitotta szívét. Ő volt az első pápa, aki körlevelét nemcsak a katolikusoknak, hanem „minden jóakarátú embernek” is címezte. Azt a rendkívüli benyomást, amelyet ennek a jó pápának egész lénye az emberekre tett, legjobban egy egyszerű olasz autóbuszvezetőnek szava fejezi ki, mely akkor hangzott el, amikor a pápa halála utáni napon egy Rómába igyekvő helyközi autóbusz utasai egymással versengve idézték az elhunyt pápára vonatkozó szép emlékeiket: *„Questo papa ci ha fatto sentire, che siamo delle persone umane: ez a pápa megéreztetten velünk, hogy emberi személyek vagyunk!”*

Igen, emberek vagyunk mindnyájan. A 2. vatikáni zsinat minden ember méltóságát hirdette. II. János Pál pápa szerint pedig „az egyház útja az ember” (*Redemptor hominis* körlevél, 10). Így lett ma végre a keresztény humanizmus, a krisztusi emberiség a katolikus egyház hivatalos tanítása.

E rövid történeti áttekintés után igyekezzünk a következőkben 7 tételben megfogalmazni a keresztény humanizmus lényegét.

A KERESZTÉNY
HUMANIZMUS
HÉT TÉTELE

*„Fogta az Úr Isten az embert,
és Éden kertjébe helyezte,
hogy művelje és őrizze meg”
(2,15).*

1. Lenni jó

Az első tétel: lenni jó, élni jó. Jó lenni, mert minden létező a teremtő Isten jósága kiáradásának köszöni létét. A keresztény ember a Bölcsesség könyvének szerzőjével vallja:

„Isten, te szeretsz mindent, ami van,
és mit sem utálsz abból, amit alkottál.
Ha gyűlöltél volna valamit,
meg sem teremtetted volna.
Te kímélsz mindent, mert a tiéd,
életnek barátja!” (11,25-26)

A 20. század vége felé, a környezetrombolás felfedezésével ébredtünk rá, hogy az emberen kívüli teremtmények lelkiismeretlen kihasználásával magának az emberiségnek a létét fenyegetjük. Felismertük, hogy nemcsak a Teremtés könyvének első fejezetében olvasható üzenetet kell követnünk: „Hajtsátok a földet uralmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és minden állaton, amely mozog a földön” (1,28), hanem még inkább azt, amit e könyv második fejezete mond az első emberről: „Fogta az Úr Isten az embert, és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizzé

meg" (2,15). A nagytermészetet az embernek kertté kell varázsolnia, és meg kell őriznie, hogy örömmel lakhasson benne. Ez istenadta hivatása és küldetése.

A 21. század keresztény humanizmusának még egy lépéssel tovább kell mennie. A katolikus egyház korunkban szorgalmazza a más vallások követőivel folytatott párbeszédet, hogy a különböző vallások hívei megismerjék egymást és tanuljanak egymástól. E párbeszéd nyomán a nagytermészettel való viszony terén a keleti vallások követőitől sokat tanulhatunk. A keletiek tudatában vannak az ember és minden élőlény szolidaritásának. A Szentírás szerint Isten jogot adott az embereknek, hogy növényi és állati eledellel táplálkozzon (Ter 1,29; 9,3). Arra azonban nincs Isten-től adott jogunk, hogy fölöslegesen pusztítsuk a növények és állatok életét, és oktanulul romboljuk a természet szépségét.

A magyar embernek ösztönösen rokon ez a szemlélet. A magyar nem csak azért örül a tavasszal érkező gólyamadárnak és fecskének, mert azok „hasznos” madarak, hanem azért, mert barátnak, élettársnak tekinti azokat. Nem azért önti el a magyar szívét öröm a pipacs és a búzavirág láttán, mert anyagi hasz-

not húz belőlük, hanem azért, mert örül e kis virágok ártatlan életének. A keresztény humanizmus első tétele egy ilyen, a teremtő Isten örömében részesedő létbarátság. Feladatunk, hogy Isten munkatársaiként a teremtet világot harmonikusan tovább fejlesszük.

*„Az ember misztériuma
csak a megtestesült Ige
misztériumában világosodik meg
igazán. Krisztus az Atya és az ő
szeretete misztériumának
kinyilatkoztatásában teljesen
megmutatja az embernek
magát az embert...”*

(GS 22)

2. Minden ember
Isten képmása,
aki sérthetetlen jogokkal
rendelkezik

*„Mivel az Isten képmására teremtet
minden embernek ugyanaz
a természete, egyre határozottabban
el kell ismerni, hogy minden ember
alapvetően egyenlő.”*

(GS 29)

Ez a keresztény humanizmus legalapvetőbb tétele. A 2 vatikáni zsinat ehhez a következő magyarázatot fűzi:

„Az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán. Krisztus az Atya és az ő szeretete misztériumának kinyilatkoztatásában teljesen megmutatja az embernek magát az embert, és feltárja előtte nagyszerű hivatását. Az emberi természet bennünk is roppant méltóságra emelkedett azzal, hogy Krisztus azt magára öltötte. Isten Fia ugyanis megtestesülésével valamiképpen minden emberrel egyesült” (GS 22).

A zsinat szerint tehát az Isten Fia megtestesülése által nemcsak a keresztényekkel, hanem minden emberrel „valamiképpen” egyesült, akár tud erről az illető, akár nem. Az Isten Fia minden emberért lett emberré, halt meg és támadt föl. Nincs kivétel! Ezért mondta jogosan II. János Pál pápa: „Az ember méltósága iránt érzett csodálat: ez az evangélium” (*Redemptor hominis* körlevél, 10). A pápa hozzátette, hogy ez a csodálat ad a kereszténység-

nek polgárjogot és kimagasló jelentőséget körünkben.

A 2. vatikáni zsinat az ember méltóságából a következőket vonja le:

„Mivel az Isten képmására teremtet minden embernek ugyanaz a természete, egyre határozottabban el kell ismerni, hogy minden ember alapvetően egyenlő. Mint Isten szándékával ellenkező dolgot, le kell küzdeni, és ki kell küszöbölni a személy alapvető jogai tekintetében minden társadalmi vagy kulturális megkülönböztetést, legyen az nem, faj, bőrszín, társadalmi helyzet, nyelv vagy vallás alapján történő megkülönböztetés” (GS 29).

Ezen a meggyőződésen alapszik minden ember sérthetetlen jogainak elismerése. Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának megszavazása és kihirdetése az ENSZ 1948. évi közgyűlésén korszakalkotó esemény volt. A mai katolikus egyház teljesen magáévá teszi e nyilatkozat tartalmát. A múltban, mint említettük, a vallásszabadság jogának elismerése okozott nehézséget az egyház vezetőinek. A 2. vatikáni zsinat azonban a leghatározottabban állást foglalt a teljes vallásszabadság joga mellett: „Az emberi személynek joga van a vallásszabadsághoz. E szabadság abban áll, hogy

minden embernek mentesnek kell lennie egyesek, csoportok vagy bárminemű emberi hatalom kényszerítő hatásától, mégpedig úgy, hogy a vallás tekintetében senki se legyen kénytelen lelkiismerete ellen cselekedni, és ne is akadályozzák abban, hogy – jogos határok között – magánéletében vagy nyilvánosan, egymagában vagy közösségben lelkiismerete szerint cselekedjen” (DH 2).

A „jogos határok között” kifejezés azt jelenti, hogy a vallásszabadság gyakorlásánál tiszteletben kell tartani mások jogait és a közjót. De nehogy ennek ürügyén a közhatalom jogtalanul korlátozza a vallásszabadságot, a zsinat hozzáteszi: Mindig arra kell törekedni, hogy „az embernek a szabadság maximumát biztosítsák, és a szabadságát csak a szükség esetén és csak a szükséges mértékben korlátozzák” (DH 7).

Figyelemre méltó, hogy a zsinat a vallásszabadság jogát nemcsak a katolikus egyház számára követeli, hanem bármely valláshoz tartozó, vagy egy valláshoz sem tartozó valamennyi ember számára is. Azzal a hagyományos érveléssel szemben, hogy csak az igazságnak vannak jogai, a zsinat úgy válaszol, hogy minden jog alapja az ember, minden embernek pedig alapve-

tő joga, hogy minden kényszer és akadályoztatás nélkül keresse és kövesse az igazságot, és csak az igazság benső erejétől indítatva fogadja el azt.

Az emberi jogok elismerése – legalábbis elméletben – ma az emberiség közös meggyőződésévé vált. A keresztény humanizmus sajátossága, hogy világosan felmutatja e jogok alapját. Ez pedig nem más, mint az a tény, hogy minden egyes ember a végtelenül jó és bölcs Isten teremtménye. Ez az Isten minden embert nevén ismer, minden embert a vele való örök életközösségre hív, és minden embert nem eszköznek, hanem célnak tekint. Ha valaki ateista, nem képes megmagyarázni, hogy miért sérthetetlenek az emberi jogok, és hogy miért egyenlő minden ember. Nietzsche, mint következetesen gondolkodó ateista, nyíltan ki is mondta, hogy szerinte az emberek egyenlőségéről szóló tanítás hazugság, hiszen az emberek képességei nem egyenlők. Ezért szerinte az erősnek joga elnyomni az alacsonyabb rendű vagy társadalmilag haszontalan embert. Akkor lesz igazán megalapozott a „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszó, ha hiszünk a közös Atyában, ki mindnyájunkat gyermekeként szeret.

A keresztény humanizmus alaptételét a 2. századi lyoni püspök, Irenaeus szava fejezi ki a legtömörebben: „*Gloria Dei vivens homo*”: Isten dicsósége az élő ember. Vagyis nem az ember lealacsonyítása dicsóíti meg az Istent, hanem az ember teljes testi, szellemi, lelki és istengyemeki kifejlődése, melynek forrása az önmagát nekünk adó Isten. Isten él és éltet. Ő minden jó forrása. Dicsósége adásban nyilvánul meg. Ezért az Isten munkatársa az, aki az élet pártján áll, és minden ember életének kiteljesedésén munkálkodik.

*Csak a magyarnak sikerült ebben
a földrajzilag rendkívül veszedelmes
térségben ezer évig fennálló államot
teremtenie.*

*Teljesen más nyelvcsaládhoz tartozó
népek közé ékelve megtartotta nyelvét.*

*Ez a nyelv, amelyből csodálatos
irodalom született, magyarságunk
egyik legnagyobb kincse.*

3. Szerető önátadás

*Az emberi élet lényege: kapcsolat.
Kapcsolat az Istennel, akinek szavát
hallja és arra válaszol.
Kapcsolat az emberekkel,
akiket megszólít, akiknek beszédét
hallja, akiknek válaszol.*

Az ember másokkal és másokért élő közösségi lény. Az emberi élet lényege: kapcsolat. Kapcsolat az Istennel, akinek szavát hallja és arra válaszol. Kapcsolat az emberekkel, akiket megszólít, akiknek beszédét hallja, akiknek válaszol. Másokat befogadva, önmagát mások számára megnyitva és odaadva és másokkal egyesülve lesz az ember igazán emberré. Nem önközpontúság, hanem szeretet az emberré válás útja. Jól mondja a 2. vatikáni zsinat: „A szeretet új parancsa az emberi tökéletességnek és következőleg a világ átalakításának alapvető törvénye” (GS 38).

Ennek a ténynek legmélyebb alapja az, hogy maga az Isten: Szentháromság, vagyis önmagát adó három isteni személy szeretetközössége. Ezért az ilyen Isten képmására teremtett ember is csak akkor lesz igazán emberré, ha az önátadó szeretet állapotában él.

Áll ez az elv a családi életre, amely akkor lesz boldog, ha a család minden tagja nem a maga érdekét, hanem örömmel és szeretetből a többi családtag javát keresi. Áll ez az elv a

társadalomra, amely akkor lesz egységes és boldog, ha nem önző individualisták túlekedésének porondja, sem pedig másokat elnyomó kollektivisták mezeje, hanem az egymás iránti igazságosság és irgalmas szeretet gyakorlásának helye.

VI. Pál pápa hívta fel korunk emberiségét, hogy a kudarcba fűlt kapitalista és kommunista társadalom helyett valósítsa meg a „szereket civilizációját”. Ennek a civilizációnak négy alapelve van:

(1) Mindennél fontosabb az ember; tehát fontosabb a tőkénél, a vagyonnál, a haszonnál, a hatalomnál, a szervezeteknél, a szabályoknál, a szertartásoknál stb. Ezért ne a tőke, hanem a munka legyen a gazdasági rend alapja. Az Isten teremtette minden földi jó elsősorban az összemberiség életének fenntartására van rendelve. A magántulajdon csak eszköz arra, hogy ezek a javak bőségesen, az igazságosság és szeretet mércéje szerint jussanak minden embernek. A magántulajdon tehát jogos, de vannak korlátjai. Ezért az állam joga és kötelessége, hogy megfelelő adórendszerrel, földreformmal és egyéb intézkedésekkel biztosítsa, hogy a magántulajdon joga ne fajuljon

mások kizsákmányolásává és kirívó társadalmi egyenlőtlenségek forrásává.

(2) Szeretetben egyesülve létezni fontosabb, mint bármit is birtokolni. Sok mai ember egyre több dolog birtoklásával igyekszik boldoggá lenni, de hiába. A féktelen birtoklásvágy csak elégedetlenséget és vizályt szül. Birtoklási vágy nélkül csodálni a szépséget, szeretetben egyesülni az Istennel és az emberekkel: ez az igazi boldogság útja.

(3) Az etikát elsőbbség illeti meg a technikával szemben. A tudomány és technika vívmányai döntően járulhatnak hozzá az emberek boldogulásához, de csak akkor, ha követik az etika követelményeit. Az olyan technika értékes, amely az ember életét előmozdítja, kultúráját növeli, kapcsolatait mélyíti, testi-lelki fejlődését elősegíti. Ha a technikát az etikai megfontolásoktól függetlenül alkalmazzák, végromlás fenyegeti az emberiséget.

(4) A társadalom igazságosságon és irgalmas szereteten alapuljon. Igazságosság nélkül nincs tartós béke és nincs emberhez méltó élet. De, amint II. János Pál pápa *Dives in misericordia Deus* kezdetű körlevelében kifejtette, nem elegendő az igazságosság. Minthogy a társadalom esendő emberekből áll, az igazságos-

ságon kívül feltétlenül szükség van megbocsátó, irgalmas szeretetre. Akik irgalmas szeretet nélküli igazságossággal akarnak új és jobb társadalmat alkotni, azok az előző társadalomban látható igazságtalanságoknál is nagyobb igazságtalanságokat fognak teremteni, nemzeti és nemzetközi síkon egyaránt.

A szeretet civilizációjának megvalósításában lényeges szerepe van a családnak. A család az az emberi közösség, amelynél a tagok nem egymás hasznosságát nézik, hanem egymás felcserélhetetlen létének örvendenek, azt ápolják, azt szeretik. Az Isten által teremtetten emberi természet vezeti az embereket arra, hogy férj- és feleségként szerelemben egymásért éljenek, hogy apa- és anyaként gyermekeiket szeressék, ápolják, neveljék. A szeretetben egybeforrt család a lelki béke hona, a testi-lelki felüdülés kiapadhatatlan forrása, az élet viharaihoz szükséges energiákkal való feltöltődés helye. Ezért a keresztény humanizmus szellemében működő társadalomban mindent meg kell tenni a családok védelméért, az egészséges és tartós házastársi viszony ápolásáért, a gyermekek neveléséhez szükséges idő és anyagi segítség biztosításáért. Más országokhoz viszonyítva Magyarország gyéren

lakott terület. A gazdaság fellendüléséhez és egy pezsgő élet megteremtéséhez nagyobb gyermekáldásra van szükség. A szülők Isten munkatársai az élet továbbadásában. Hivatásuk szent, feladatuk pótolhatatlan.

A szeretet által éltetett emberi közösségek kialakításához továbbá szükséges az is, hogy minden szinten emberméretű közösségek alakuljanak ki. A katolikus egyház szociális tanításának egyik alapvető tétele a *szubszidiaritás* elve. E szerint azokat a feladatokat, amelyeket az egyén vagy a család jól tud ellátni, ne vállalja más közösség, azokat a feladatokat pedig, amelyeket a kisebb helyi autonóm közösségek jól meg tudnak oldani, ne vállalja magára az állam. A nagyobb méretű közösség vagy szervezet segítse a helyi, kisebb közösségeket, hogy feladataikat el tudják látni, és csak ott és annyiban lépjen közbe, ahol és amennyiben az egyén vagy a kisebb közösségek nem tudnak megbirkózni valamely feladattal.

Ennek az elvnek a megvalósítása a mai Magyarországon különösen fontos. Negyven éven át a pártállam minden autonóm közösséget szétrombolt, hogy minden egyént a fölülről szervezett pártállammal szembesítsen. Továbbá, a félelem és elnyomás korszakában az em-

berek elszoktak attól, hogy közvetlen családtagjaikon kívül másokban is megbízzanak, nézeteiket mások előtt is kinyilvánítsák, közös döntésekkel feladatokat oldjanak meg. Új nevelésre, új közszellemre van szükség, hogy hazánkban minden szinten működőképes demokratikus közösségek szülessenek meg. A keresztény humanizmus egyik célja, hogy ilyen közösségek működése által az igazság, igazságosság, szeretet és szabadság négyes pillérére nyugvó társadalmat teremtsen. .

Az emberi közösségekről szólva beszélnünk kell nemzeti magyar létünk fontosságáról is. A nemzet – mondja Csoóri Sándor – „megkülönböztetett múlt, megkülönböztetett szenvedés, nyelvi zsenialitás, filozófia, zene. Igazi különbözni tudás, amely nélkül az egyetemesség magasztos volna és untató”. Ugyanő teszi hozzá, hogy „ez a másféleség csak rossz pillanatokban fejeződik ki agresszióban, vagy az elzárkózás buta gögjében”.

Mi magyarok „kelet népe” vagyunk, de Európában telepedtünk le. Ebből a tényből Széchenyi így következtet:

„A magyar népnek nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni – Európában egyedül heterogén sarjadék – Ázsia bölcsőjében rejtőz, ed-

digelé sehol ki nem fejlett, sehol érettségre nem virult sajátságit... A korlátlan tűznek nem mes hévre, a vad erőnek bajnoki szilárdságra, a romboló ittasságnak nagylelkűségre kell tisztulnia és felemelkednie" (Kelet népe).

Csak a magyarnak sikerült ebben a földrajzilag rendkívül veszedelmes térségben ezer évig fennálló államot teremtenie. Teljesen más nyelvcsaládhoz tartozó népek közé ékelve megtartotta nyelvét. Ez a nyelv, amelyből csodálatos irodalom született, magyarságunk egyik legnagyobb kincse. Nem csoda, hogy a magyaroknál a költő helyettesíti a filozófust. Megtartottuk azon kívül sajátos népzeneinket, és korunkban világszinten elismert, magas színvonalú zenét teremtettünk belőle. Ezer éve befogadtuk, és többségünkben máig megtartottuk a kereszténységet. A nagy magyar alföld tájélménye táplálja a magyar ember olthatatlan szabadságvágyát. Termőföldjének gazdagsága táplálja a minden vihart kiálló élet erejébe vetett hitet. A magyar ember sajátossága továbbá a bámulatos tűrőképesség. Eötvös József mondta hazánkról: „Az égő csipkebokor példája Magyarország. Mindig tűzben áll, de sohasem hamvad el”.

Vannak persze nemzeti hibáink is: például a túlzott individualizmus. A magyar nem jó együttműködő. Mindenki a maga elgondolását képzei egyedül üdvözítőnek, és árulónak bélyegzi azt, aki nem ért vele egyet. Hibánk még a borúlátó kedély. Dühödten szidjuk a világot, ahelyett, hogy lendítenénk rajta egyet a jobbulás felé.

Van-e az ilyen nemzetnek jövője? Van! Annál is inkább, mert az egyesült Európa születésének hajnalpírja új reményekkel kecsegtet bennünket. Nekünk magyaroknak fáj, hogy sok magyar testvérünk kisebbségi sorban él, de tudjuk, hogy a határok megváltoztatása háború nélkül lehetetlen, és ma háborút akarni örökség. Reményünk tehát az egyesült Európa, amelyben az országhatárok már nem sorompók, minden nemzet megőrzi szuverenitását és kultúráját, valamennyi kisebbség nemzetközileg elismert jogokkal rendelkezik, és valamennyi nép tiszteli, egyenlőnek tekintti és támogatja egymást. Egy ilyen Európában magyarként, emberként érdemes élni.

4. Képességeink fejlesztése

*Az emberi léleknek négy sajátos
birodalma van: az igazság, a jóság,
a szépség és az Istennel való
kapcsolat világa. Az igazság világába
bevezet a tudomány.*

Az ember időben élő, fejlődő és tevékenységei által önmagát alakító élőlény. Számtalan képességgel megáldva jön a világra, de ezek kifejlesztésre várnak. A testet gyakorolni, edzeni kell, hogy szép és munkabíró legyen. Még fontosabb a lélek művelése. Az emberi léleknek négy sajátos birodalma van: az igazság, a jószág, a szépség és az Istennel való kapcsolat világa. Az igazság világába bevezet a tudomány, a jószág világába az erkölcs, a szépség világába a művészet, Isten világába a vallás. A tudomány elsajátításához tanulásra, az erkölcs elsajátításához nevelésre és önnevelésre, a művészet értékeléséhez szépség-tapasztalatra és műalkotásra, az Istennel való kapcsolat műveléséhez pedig hitre és imádságra van szükség. Mindez nem valósul meg az egyén szabad akarat tevékenysége és más emberek segítségével nélkül.

Az ember tevékenységével nemcsak tárgyakat formál, hanem elsősorban saját magát alakítja. Az összemberiség által felfedezett tudás kincseinek fokozatos elsajátítása, az értel-

mes, kreatív gondolkodásra és ítéletalkotása való képesség kifejlesztése, a lelkiismeret szava által mutatott erkölcsi jó iránti érzék felébresztése és ápolása, az ember végső kérdéseinek (Miért létezem? Mi a lét célja? Mit remélhetek? Miként viszonyul énhozzám a lét ősgyökere?) fölvetése és az azokra adott válaszok kiértékelése és befogadása: ezek feladataink, ezeknek kell betölteniük minden ember életét.

Ennek az önmegvalósító folyamatnak nincs határa, mert – amint azt már Szent Ágoston megmondta – Isten az embert önmaga felé teremtetten, ezért nyugtalan a szívünk, amíg benne, a végtelen Istenben meg nem nyugszik (Vallomások, 1,1).

Hozzá kell tennünk, hogy a kereszténység szerint a legmélyebb síkon történő önmegvalósulás nem csak emberi erőfeszítés eredménye, hanem a Szentlelkével belénk szálló Isten erejének és az azzal való emberi közreműködésnek gyümölcse. Ezért áll távol a legmagasabb tökéletességre eljutott kereszténytől is a büszkeség. Hiszen tudja, hogy mindenét mindig Istentől kapja.

5. Önfegyelem

*„Minden ország támasza,
talpköve a tiszta erkölcs,
mely ha megvész,
Róma ledől és rabigába görbed.”*

A krisztusi emberiség megvalósításának feltétele a következetes küzdelem az embert lefelé húzó belső és külső erők ellen. Ott burjánzik bennünk a félelem, önzés, élvezetvágy, gyűlölködés, kegyetlenség, hatalomvágy, erőszakoskodás, érzéketlenség, restség. Ha énünk szabad folyást enged ezeknek az indításoknak, és ha a társadalom közvéleménye, a média stb. helyesli ezek követését, akkor az ember állati szintre süllyed, a társadalmon pedig barbárság vesz erőt. Ezeknek az indításának megfékezéséhez, illetve a bennük megnyilvánuló energiák szublimálásához nevelésre, önuralomra, önfegyelemre és önmegtagadásra van szükség. Ha a szex csak felelőtlen élvezetek eszköze, ha a birtoklás- vagy hatalomvágy minden eszközt szentesít, ha a szavunk nem az igazat mondja, hanem azt, ami nekünk hasznos, ha létfélelmünkben nem szabad ki az Istenbe vetett bizalom, és ezért minden eszközzel lázasan igyekszünk létünket igazolni és biztosítani, akkor sem emberek, sem emberiesek nem leszünk, társadalmunk

pedig tönkremegy. Hiszen – amint már Berzsenyi Dániel megmondta – „minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől és rabigába görbed”.

Emberré lenni kemény feladat. De azok az áldozatok, amelyeket ennek betöltése megkövetel, nem valódi értékek feláldozását jelentik, hanem csak annak levetését, ami bennünket leszűkít, megoszt, lealacsonyít. Mindazt, ami szép, jó és igaz, nem tagadnunk, hanem állítanunk és fejlesztenünk kell.

6. Jézus követése

*A Jézusra való állandó emlékezés, a
tanítása iránti elkötelezettség,
az általa adott Szentlélek benső
indításainak követése által alakul ki
az emberekben a krisztusi
emberiesség, és valósulnak meg
bennük a keresztény humanizmus
követelményei.*

A keresztény humanizmushoz hozzátartozik Jézus követése. A kereszténység nem elvont eszmerendszer. Központjában egy élő személy áll: a názáreti Jézus, Isten Fia, mesterünk, megváltónk és üdvözítőnk. Jézus másokért élő ember volt; mindenét odaadta másoknak: idejét, erejét, szavait, jóságát, életét. Nem önmagáért, hanem másokért élt. Mennyei Atyjáért és minden emberért. Jézus elfogadta és befogadta az embereket. A jókat is és a gonoszokat is. Még azokat is, akik életére törtek. Értük imádkozva és nekik bocsánatot esdekelve halt meg a keresztfán. És ez a halál nem volt bukás, hanem bevonulás az örök életbe. Azért, mert „a szeretet és annak alkotása örökké megmarad” (GS 39).

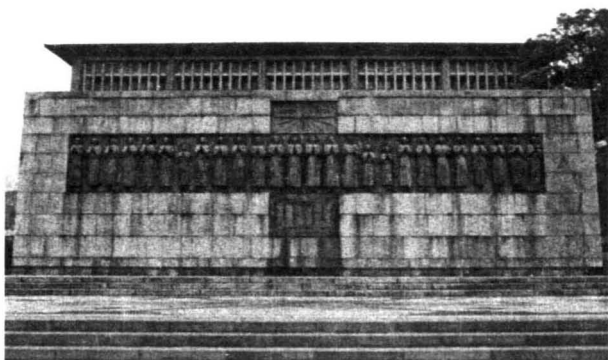
Jézus élete, halála és feltámadása: út minden ember számára. A jézusi szeretet-parancsból senki sincs kizárva. Jézus nemcsak példát mutatott erre a szeretetre, hanem „tanítványainak mindegyikére elküldte a Szentlelket, aki belülről készíteti őket, hogy szeressék Istent teljes szívükből, teljes lelkükből, tel-

jes elméjükből és minden erejükből, és hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Krisztus szeretete őket” (LG 40).

A Jézusra való állandó emlékezés, a tanítása iránti elkötelezettség, az általa adott Szentlélek benső indításainak követése által alakul ki az emberekben a krisztusi emberiség, és valósulnak meg bennük a keresztény humanizmus követelményei. Jézus az út (Jn 14,6), és a Szentlélek gyümölcseként megszülető szeretet is út (1Kor 12,31), amelyet követni lehet és kell.

Jézus követésének persze különböző fokozatai vannak. Vannak, akik Péter apostollal együtt hittel megvallják: „Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia” (Mt 16,16), és mindenben engedelmeskednek szavának: „Te kövess engem!” (Jn 21,22). Van azonban sok olyan ember is, aki erre még nem képes, de Jézus emberi életét már vonzónak és szépnek érzi, és nyomába szeretne szegődni. Az ilyen ember is megindult a krisztusi emberiség útján, és remélhetjük, hogy Isten segítségével valamikor el fog jutni annak végállomásához.

7. Készek vagyunk életünk odaadására

*Csak az tud örömmel
és derűsen élni,
akinek van olyan kincse,
melyért meghalni kész.*

A keresztény humanizmus utolsó tétele humanista füleknek furcsán hangzik, de mégis lényeges: készen kell állnunk, hogy az Isten vagy az emberek iránti hűség és szeretet miatt szükség esetén feláldozzunk és elveszítsünk minden emberi értéket, sőt saját földi életünket is. Ha ez az eset beáll, nem ér semmi veszteség, mert a végtelen Isten, akit elnyerünk, minden véges értéket végtelenül felülmúl.

Jól tudták ezt minden kor vértanúi. Jól tudták azok is, akik a kommunista uralom alatt árulás vagy megalkuvás helyett a bebörtönzést, elhallgattatást, nyomorúságot vállalták. Jól tudták ezt azok az édesanyák, akik életük veszélyeztetésével szülik vagy védik gyermekeiket. Tudja ezt minden szerető ember, aki élete árán ment ki másokat testi- vagy lelki veszedelemből. Aki ilyenkor „elveszti” életét, az Jézus szava szerint „megtalálja” azt (Mk 8,35).

Csak az tud örömmel és derűsen élni, akinek van olyan kincse, melyért meghalni kész. Természetesen nagyon fontos, hogy ez a kincs

valóságos érték, és nem emberi kitalálás vagy fanatikus őrültség legyen. Túl sokszor használták már ki vezetők és politikusok a fiatalok áldozatos idealizmusát önző céljaik vagy hóbortjaik megvalósítására. Ezért lett sok fiatal szemében az „áldozatvállalás” értelmetlen szóvá. Az 56-os forradalom azonban megmutatta, hogy a magyar ifjúság szívében még van magásra törő, áldozatos lelkesedés. Ilyen lelkesedésre van szükség ma is. Csak ne fellobbanó és hamar kialvó szalmaláng legyen, hanem piroslóan izzó hatalmas tűke tüze. Akkor valósul meg majd a keresztény humanizmus jegyében Széchenyi mondása: „Magyarország nem volt, hanem lesz”.

*A világrend jövőjének
alternatívái*

A kultúrkörök összezsapása vagy kultúrák közötti dialógus

Civilizációk kollíziós pályán

Az egész világon nagy feltűnést keltett Samuel P. Huntington 1996-ban megjelent *The Clash of Civilizations and the remaking of world order* című könyve, amely 1999-ben *A civilizációk összezsapása és a világrend alakulása* címen magyar fordításban is megjelent az Európa könyvkiadónál. Huntington szerint a jelen világban nagyjából 8 főbb civilizáció, illetve kultúrkör létezik:

1. a Nyugat kultúrköre, melyet az egyetlen fennmaradó nagyhatalomként az Amerikai Egyesült Államok vezet, és melyhez Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és a hozzájuk kapcsolódó európai államok tartoznak;
2. az ortodox keresztény hagyományon alapuló kultúra, melynek magállama Oroszország;

3. a népességben és vallási öntudatban rohamosan fejlődő Iszlám kultúra, melynek azonban nincs kifejezett magállama;
4. az indiai kultúra;
5. a Kína központú kelet-ázsiai kultúra;
6. a Nyugati kultúrkör árnyékában élő latin-amerikai kultúra;
7. az ugyancsak a Nyugat árnyékában élő afrikai népek kultúrköre;
8. a világosan sehova nem csatolódó Japán.

E kultúrkörök között a Nyugat kultúrköre a 19. században a természettudományok és a technika fejlődése következtében az egész földkerekséget domináló hatalomra tett szert. Az amerikai kontinens már három évszázada európai hódítók uralma alatt állt, bár a 18-19. században függetlenítette magát az anyaországoztól. A 20. század elejére az európai nagyhatalmak elfoglalták és gyarmatosították a többi földrész nagy részét. Britannia „uralkodott a hullámokon”. Az angol királynő lett India császárnője. A nagy Kínai Birodalomra megszegyenítő „egyenlőtlen szerződések” kényszerítettek. A nyugati kultúrát közvetítő nevelési intézmények behálózták az egész földet. A nyugati orvostudomány és egészségügy terjedése következtében nagymértékben csök-

kent a gyermekhalandóság, és ennek következtében rohamosan növekszik a lakosok száma.

Hungtion helyes meglátása szerint azonban a Nyugati kultúrkör dominanciája a 20. század folyamán hanyatlásnak indult. A két világháború által megtépázott Nyugati kultúrkör népei kénytelenek voltak felszabadítani gyarmataikat. India független lett. Kína kommunista népköztársasága minden nyugati uralmat lerázott, és csak haraggal tud visszaemlékezni régebbi megaláztatásaira. A legerőteljesebben pedig az Iszlám újjászületése jelentkezett az utóbbi évtizedekben. A nyugatosító törekvésekkel szemben a muzulmán valláson alapuló Iszlám kultúra hatalmas öntudatot alakított ki magában, demográfiai szaporodása pedig szédítő.

A Nyugati kultúrkör dekadenciája legvilágosabb jele a demográfiai mutató: e kultúrkör emberei egyre kevésbé hajlandók házasodni, több gyereket felnevelni, csökken és öregszik a lakosság. Világosan megmutatkozik az erkölcsi dekadencia is. A szenvedélyek kiélése, a korlátlan szabadság, a kötődések elvetése, a szolgálat szellemének eltűnése, a pénzvágy, az egyéni hatalom és élvezethajhászás belülről

rágja ki e társadalmak állagát. A kereszténység amely a Nyugati kultúrkör embereit eszmei tartalommal, világos életcéllal, erkölcsi normákkal és motivációkkal látta el, egyre inkább kisebbségbe szorul. Jelenleg katonai és gazdasági potenciál tekintetében még dominál ugyan az Amerikai Egyesült Államok által vezetett Nyugati kultúrkör, de a demográfiai nyomás és a nem nyugati kultúrák harcos öntudatra ébredése egészen új helyzetet kezd teremteni. Az Amerikai Egyesült Államoknak a Bush-csoport által jelenleg folytatott agresszív politikája nyilvánvaló anakronizmus és csődje előre látható. Büntetlenül senki sem törekedhet világaluralomra, pláne ha egy 250 millió lakosú ország akarna a 6 milliárd főt számláló egész emberiségen uralkodni.

Vallási éledés

A vallásosságnak ez az újjáéledése különböző formákban jelentkezik. A kereszténységben fundamentalista és karizmatikus csoportok, világiak vallási mozgalmai, új közösségek alakulnak, főképpen a nagy városokban, ahol az élet értelme keresésének szükségét érzik az

emberek, leginkább a fiatalok. Az iszlám mindenütt megerősödött, fundamentalista mozgalmak virágzanak. Marokkótól a Fülöp-szigetekig, és halálmegvetéssel harcolnak Allah nevében a felszabadulásáért. Az ortodoxia, hosszú elnyomás után megerősödött. Kínában – a marxista elnyomás ellenére – burjánzanak a vallási mozgalmak.

Ezért kézenfekvő az a következtetés, hogy a vallások közötti viszony döntő jelentőségű lesz az emberiség jövőjének szempontjából.

Vallások, mint konfliktus-teremtők

Ha egy vallás követői úgy gondolják, hogy az egy transzcendens Isten csak nekik nyilatkozott ki önmagát és szent akaratát, akkor hajlamosak másokat alsóbbrendű embernek tekinteni, sőt tőlük az élethez való jogot is megvonni. Ez vallásháborúkhöz és vallási motívumokkal igazolt különféle erőszakosságokhoz vezetett és vezet. A 2. világháború után kitört helyi fegyveres összecsapásoknál szinte kivétel nélkül a vallási motiváció fontos szerepet játszott. Elég Algéria, Észak-Írország, Af-

ganisztán, Kasmír, Bosznia, Palesztina, Mindanao stb. nevét említeni.

Különösen veszélyes a helyzet, ha a prófétai vallásokat követő népek eleinte törzsi istenségeként tisztelték istenüket, és csak később tekintették ezt az istent monoteista módon, az egyetlen, világteremtő Istennek. A törzsi istenségnél természetes, hogy csak a sajáttörzsét segíti mindenki mással szemben. Ha ezt az istent a mindenség egyetlen teremtő Istenének tekintik, megszületik a minden nép között egyedüli módon „kiválasztott nép” tudata. Ehhez a tudathoz természetesen kapcsolódik az elgondolás, hogy ez a mindenséget birtokló Isten egy meghatározott földterületet adott örök tulajdonul népének.

Ilyen felfogásokkal találkozunk napjainkban is az izraelitáknál és a muzulmánoknál. A cionista izraeliták isteni joron követelik maguknak Jeruzsálem és egész Palesztina uralmát. Muhammad viszont az egymással szüntelenül háborúzó arab törzseket az Allahba vetett hit által kapcsolta össze egyetlen vallási törzssé, és követői közül ma nem kevesen ugyancsak isteni joron tartanak igényt ugyanarra a Jeruzsálemre és Palesztinára. Az ilyen szögesen egymással ellentétben álló állítások-

ból nincs kiút, és mindkét fél szent meggyőződéssel, isteni felhatalmazásra hivatkozva ölheti a másikat.

A kereszténység esete

Hogyan állunk a kereszténységgel? Ezt is a prófétai vallások közé szokták sorolni, és tény, hogy a keresztények sokszor a prófétai vallások követőinek példájára viselkedtek. Ők is lenézték és megvetették más vallások követőit, nem riadtak vissza hitük erőszakos terjesztésétől, vallásháborúkat folytattak, a vallási parancsokat megszegőket erőszakosan üldözték. Ezek a viselkedések azonban ellentétben álltak a kereszténység legmélyebb lényegével. A kereszténység ugyanis azt vallja, hogy a transzcendens szentháromságos Isten a Fiúisten megtestesülése és a Szentlélek küldése által immanenssé tette magát a világban. E hitvallás lényegesen különbözik az előbb említett két prófétai vallás tanításával. Igaz, a keresztények ebből a hitükből csak lassan vonták le az összes következményeket, de a második vatikáni zsinat már világosan megvallja, hogy „az Isten megtestesülése által valamiképpen

minden emberrel egyesült” (GS 22), és hogy a Szentlélek minden ember szívében működve számukra is lehetővé teszi, az Isten által ismert módon, az Istennel való közvetlen egysülésben álló örök üdvösséget. Ezért mondta helyesen Karl Rahner, hogy a kereszténység nem ideológia, mert elismeri, hogy a láthatóan hozzá nem tartozó emberekben is jelen lehet legnagyobb kincse: az isteni életben való részesedés. Ebből a felfogásból természetesen ered a keresztény humanizmus, a krisztusi emberiség, minden ember sérthetetlen méltósága iránti csodálat és lelkiismereti szabadsága iránti tisztelet. A keresztényeket ebben az irányba vezethette volna már Jézusnak az ellenségszeretetre és az erőszakmentességre vonatkozó parancsa is, valamint a Szentírásnak az a tanítása, mely szerint Isten minden ember üdvösségét akarja (1Tim 2,4) és Krisztus meghalt mindenkiért (2Kor 5,14-15).

A keresztényég e lényeges tartalmának megértéséből született meg korunk katolikus egyházában az inkulturáció elve és a dialógus kultúrája, amelyet VI. Pál pápa „az Egyház-levés új módjának” nevezett (*Ecclesiam suam* enciklika, 63).

Bizony hosszú utat kellett megtennie a keresztény gondolatnak, amíg idáig eljutott. A régebbi időkben ugyanis nem a dialógus, hanem a kontroverzia volt jellemző a keresztényekre, és emiatt a maguk kultúrájának abszolutizálására és más kultúrák semmibe vevésére voltak hajlamosak.

A kontroverzia szelleme

A mai kor gondolkodó emberei felismerték, hogy nem egy, hanem több ilyen kultúra létezik. Az ókori görögök hajlamosak voltak, hogy csak a maguk sajátos „kultúráját” ismerjék el kultúrának, minden más barbárságnak számitott. A görög-római kultúra és a kereszténység szintéziséből született európai kultúra népei is sokáig azt gondolták, hogy csak ez a kultúra érdemli meg a „kultúra” nevet, és ezért ezt próbálták exportálni a többi földrészre, amikor gyarmatosították az egész világot. Az újkori keresztény misszionáriusok is, a krisztusi evangéliummal együtt ennek az európai kultúrának „áldásait” igyekeztek elvinni a „vadakhoz”. Megdöbbenő, hogy milyen stílusban írtak misszionáriusok, még a 19. század

végén is, a pogányság sötétségében sínylődő „vad és gyámoltalan” népekről, és azokat babonáikban megtartani akaró gonosz „bálványpapjaikról”. Amerikában a gyarmatosítók, és misszionáriusok szinte ki is irtották a helyi, ősi kultúrákat. Ázsiában, ahol ehhez nem volt erejük, a megtérőkből keresztény „gettókat” formáltak, amelyek idegen testként éltek idegen kulturális közegben, és gyakran emiatt érte üldözés őket.

Az ilyen felfogást a kontroverzia szelleme jellemzi. A kontroverzia embere meg van győződve, hogy ő birtokolja a teljes, örök, változatlan, végleges igazságot. Ezért nincs szüksége arra, hogy más emberektől bármit is tanuljon. Minthogy a teljes igazság már az övé, ezért a másik embernek nem lehet olyan ismerete, meglátása, felfogása, amely új érték lenne számára. Amit a másik ember tud és ismer, az vagy tökéletlen része annak az igazságnak, melyet emberünk már teljesen birtokol, vagy pedig tévedés.

Hogyan jutnak el emberek ahhoz a meggyőződéshez, hogy már övék a teljes igazság. A prófétai vallások követői gyakran úgy gondolják, hogy a mindentudó Isten kinyilatkoztatott nekik mindent, amit embernek tudnia lehet és

kell. De találkozunk másoknál is ilyen önelégült felfogással. Ideológiák követői és elfogult pártemberek szintén gyakran azt gondolták és gondolják, hogy mindent tudnak, és ezért másokkal tanulni vágyó dialógust folytatni fölösleges.

Az így gondolkodó emberek hajlamosak vélt igazságuk erőszakos terjesztésére, a másképpen gondolkodókat ellehetetleníteni, börtönbe vetik, koncentrációs „átnevelő” táborokba zárják, agymosásos propagandával terjesztik nézeteiket, a másképpen gondolkodókat elnémítják, sőt meg is ölik.

A Nietzsche-i gondolatokon alapuló hitlerista ideológia fajmítosza is ugyanebbe a kategóriába tartozik, de bölcséleti megalapozása még silányabb. Az erőszak alkalmazása terén pedig vetekedett a marxistákkal.

A nyugati posztmodern relativizmus

A Nyugati kultúrkörben született e két utóbbi dialógusképtelen ideológia emberek millióit és millióit söpörte a halálba, és ezért e kultúrkörben az emberek többsége, főképpen a fiatal generáció, gyökeresen kiábrándult

minden olyan állításból, amely abszolút érvényességet tulajdonít magának. Így terjedt el a relativizmus és szürke nihilizmus, amely semmiféle egyetemes igazságot nem ismer el, és semmi állításhoz sem akarja magát tartósan elkötelezni. Ez az „ítélet-felfüggesztés” egyik jellemző vonása a mai posztmodern Nyugati kultúrának.

E szellemi beállítottság homlokegyenest ellenkezik az előbb tárgyalt abszolutisztikus és intoleráns nézetekkel. Előkészítői között nagy szerepet játszottak azok a gondolkodók, akiket Ricoeur-rel „a gyanú mestereinek” szoktak nevezni.

Az első mester Darwin, akinek fejlődésmélete szerint az emberi agy véletlenek sorozata révén kialakult állati fejlődés eredménye, és ezért logikusan veti fel maga Darwin a kérdést: megbízhatunk-e az emberi agy által kigondolt fejlődésmélet igazság-tartalmában, ha ez az agy csak véletlenek esetleges terméke?

A második gyanú-mester Marx, aki minden emberi gondolatot a gazdasági viszonyok által meghatározott felépítménynek tartotta. Az, hogy ő saját gondolatát kivételnek tekintette, teljesen logikátlan állítás. Ezért a marxizmus-

ba belső ellentmondása miatt bele volt építve felbomlásának szükségessége.

A harmadik gyanú-mester Nietzsche, aki az Isten-fogalmat és minden erkölcsi ideát és kötelességet az embert szolgásgába taszító vulgarizált platonizmus csökevényének tartott. Az Übermensch tökéletesen szabad, és nevető oroszlánként az „akarok” szóval agyonharapja a „kell” felírással pikkelyekkel vértezett sárkányt. Nietzsche az örök visszatérés mítoszával keresett kiutat az Isten halála utáni értelmetlenség fagyosságából, de végül is belebolondult képzeletbe.

A negyedik gyanú-mester Freud, aki az emberek legszebb ideáljait és vallási képzeletét a szexuális libidó álcázott megjelenésének tekintette. Idős korában bevallotta, hogy mindig becsületesen igyekezett élni, és másokon segíteni, de azt, hogy miért tett így, megokolni nem tudta. Jól átlátta minden eszményt leálcázó nézeteinek szomorú következményeit, de őszintén bevallotta: „Én nem hozok semmi vigasztalást”.

Az ötödik gyanú-mester Sartre, aki szerint az állandóan istenné lenni vágyó ember „haszontalan szenvedély”, mert isten nem létezik. Az ő nyomán hasonlítja Camus és Monod az

embert a görög mitológia Szűszifoszához, aki hasztalanul görget örökké egy hatalmas követ a magas hegy tetejére, mert az fölérve azonnal újra legurul. Monod természettudósként állítja, hogy mindent a véletlen és a szükségyszerűség hoz létre, az ember számára nincs semmi cél vagy törvény a csillagokba írva, a világmindenség érzéketlen zokogásaira, és süket imáira. Hozzáteszik, hogy igyekezzünk az értelmetlen sorsát hőiesen vállaló Szűszifoszt boldognak képzelni, de ez bizony nehezen sikerül.

A korunkban virágzó abszurd festészet, szobrászat, színdarab, zene mind ezt az életérzést fejezi ki. Bennük a semmi ásít ránk.

Sok mai fiatal életstílusa mutatja, hogy mi maradhat meg még egy ilyen abszolút letarolás után. Megmarad a pillanat élménye, az érzékek extázisa, az őrítően hangos zene, a diszkók fényvillogásai és rángatózásai, a bőgő motorkerékpáron történő száguldozás, a sportszurkolók extatikus vagy dühöngő tömegében való felolvadás, az erotikus vagy romboló ösztönök tomboló kiélése.

Az abszolút ideológiák által becsapott és azokból kiábrándult fiatalok ilyen életérzése megérthető, de végzetes következményekkel jár. Minden etikai normát feladó társadalom

egymást öló és kihasználó farkasok csordájává degradálódik. Helyes mondta Wittgenstein: „Az etika nem az emberi társadalom következménye, hanem annak feltétele.”.

Az egyes ember sem érzi jól magát, ha semminek sincs értelme. Ezért nagy a veszély, hogy alaptalan ezoterikus, okkult világba menekül, vagy valami új abszolút ideológiába veti bele magát. Az ezoterika és a különböző fundamentalizmusok mai felvirágzása mutatja, hogy mennyire aktuális ez a veszély. Az irracionális ezoterika és az irracionális fundamentalizmus szintén képtelen a dialógusra, és könnyen csap át erőszakoskodásba.

Egy ilyen szellemi helyzetben mit tehet ma egy keresztény? Az általános bizonytalanságban vonzó lehet számára a keresztény fundamentalizmusba való visszamenekülés. A közvetlenül hozzánk szóló Isten, a minden részleteben tévedhetetlen Szentírás, vagy a minden paragrafusában feltétlen igazságot és örökérvényű parancsokat tanító katekizmus lehetnének az ilyen fundamentalizmus oszlopai. De az ilyen felfogás nem veszi figyelembe a teremtményi közvetítéseket. Isten szava az emberi felfogás „törésében” hallatszik, a Szentírás az isteni üzenetet emberi szavakban köz-

vetíti, azok minden időbeli és kulturális korlátjaival, a katekizmusok a legkülönbözőbb biztonsági fokkal rendelkező állításokat rakják egymás mellé. És ha mindezekkel a közvetítésekkel, az igazsággal jutunk is kapcsolatba, soha senki az egész igazságot nem képes befogadni. A végső igazság ugyanis az Isten, az Isten pedig végtelen.

A dialógus kultúrája és az inkulturáció

Úgy gondolom, hogy a megoldást a dialógus kultúrájában találhatjuk meg. A katolikus Egyházban a 2. Vatikáni Zsinat és VI. Pál pápa állította rá a keresztényeket a dialógus művelésére. Mivel pedig a kereszténység lényegéből kifolyólag világvallásnak tekinti magát, és Jézus parancsára minden embernek hirdetni kell Isten szeretetének evangéliumát, a dialógussal párosuló evangéliumterjesztés nem kultúrák közötti konfliktus, hanem az inkulturáció formáját fogja ölteni.

„A keresztény hit egyetemes és missziós jellegű. Ezért az Isten által kinyilatkoztatott tetteket és szavakat minden egyes emberi kultúrán belül, újra és újra át kell gondolni, újra ki

kell fejezni, és új módon kell megélni. Ez szükséges, ha azt akarjuk, hogy az isteni kinyilatkoztatás valós választ adjon a minden ember szívében gyökerező kérdésekre, és ihlesse Isten népének imáját, istentiszteletét és mindennapi létét. Krisztus evangéliuma így minden kultúrát elvezet teljességéhez, és ugyanakkor kreatív kritikának veti alá. A lelkipásztoraik irányítása alatt a keresztény hit megtestesítésének e nehéz feladatát vállaló helyi egyházaknak mindig meg kell őrizniük a múlt és a jelen egyetemes egyházával való folyamatos-ságot és egységet. Ezek az egyházak erőfeszítéseik révén az egész egyházban is előmozdítják a keresztény élet elmélyedését és a teológiai gondolkodás haladását, az egész emberi nemet pedig, sokféleségének teljes megőrzése mellett, elvezetik az Isten akarta egységhez”. [...]

E szöveg a katolikus egyház új önismeretén alapszik. Az ókori egyházatyák ösztönszerűen és természetesen inkulturálták a zsidó környezetben született kereszténységet a görög-római kultúrába. A kettő szintéziséből született európai keresztény kultúrát azonban a középkortól kezdve annyira abszolutizálták, hogy a kereszténységnek más kultúrákkal va-

ló találkozásából már nem születtek újabb inkulturációk, hanem – amint említettük – a nyugati formában konkretizált kereszténységet exportálták. Az 1999-ben tartott Ázsiai Püspöki Szinódus előkészítő okmánya dicséretes kivételként említi annak a 16., 17. és 18. századbeli négy olasz jezsuita misszionárius nevét, akik megelőzve korukat az inkulturációnak voltak úttörői: Alessandro Valignano, Matteo Ricci, Roberto de Nobili, Costanzo Giuseppe Beschi. A két előbbi a japán és kínai kultúrában, a két utóbbi pedig az indiai kultúrában igyekezett a kereszténységet beletestessíteni. Az egyháztörténelem egyik legkárosabb tévitétele volt az, hogy hosszú viták után a 18. század pápái betiltották ezeket az inkulturációs próbálkozásokat.

E tilalmakat XI. és XII. Piusz pápa fokozatosan feloldotta, és kezdték hangoztatni, hogy az evangélium nincsen a nyugati kultúrához kötve. A végleges áttörést a második vatikáni zsinat hozta meg, melynek két idevonatkozó szövegét pontos fordításban idézem:

„A föld összes nemzetében jelen van az Isten egyetlen népe, mivel valamennyi nemzetből gyűjti nem földi, hanem mennyi természetű Országának polgárait. Az egész földkereksé-

gen élő hívek ugyanis az összes többivel közösséget alkotnak a Szentlélekben, és így az, „aki Rómában lakik, tagjának ismeri el az indiaiakat” (Aranyszájú Szent János). Mivel pedig Krisztus országa nem e világból való, azért az Egyház, vagyis Isten népe, amely ezt az Országot bevezeti, az egyes népek evilági javaiból semmit sem vesz el, hanem ellenkezőleg a népek képességei, kincseit és erkölcsait, amennyiben jók, támogatja, és azokat magáévá teszi, megtisztítja, megerősíti és megnemesíti. (LG 13)

„A fiatal egyházak népük szokásaiból és hagyományaiból, bölcsességéből és tudományából, művészetéből átveszik mindazt, ami hasznos a Teremtő megdicsőítésére, az Üdvözítő kegyelmének szemléltetésére és a keresztény élet helyes kialakítására. E cél eléréséhez szükséges, hogy minden nagyobb kultúrkörben szorgalmazzanak olyan teológia vizsgáldást, amely újra meg újra föl kutatja – az egyetemes Egyház Hagyományának fényénél – az Isten által kinyilatkoztatott, a Szentírásban feljegyzett, az egyházatyák és a tanítóhivatal által magyarázott (isteni) tetteket és szavakat. Így érthetőbbé lesz, hogy a népek bölcséletét és bölcsességét figyelembe véve mily utakon

juthatunk el a hit megértésére, és hogy miképpen lehet összeegyeztetni a népek szokásait, életfelfogását és társadalmi rendjét az isteni kinyilatkoztatásban feltárt erkölccsel. Ez a vizsgálódás fogja megnyitni az utakat az egész keresztény élet mélyebb alkalmazkodása felé. Ily módon elkerülhetünk mindenféle szinkretizmust és hamis partikularizmust, a keresztény élet pedig jól belesimul majd minden kultúra sajátos szellemébe, és az egyes hagyományok minden egyes népcsaládnak az evangélium fényével megvilágított sajátos tulajdonságaival együtt beépülnek a katolikus egységbe” (AG 22).

E szövegek az evangélium egyetemes hirdetésével megbízott katolikus kereszténység szempontjából vannak megfogalmazva, de sejtetik azt is, hogy miképpen érintkezhetnek egymással gyümölcsözően a különböző kultúrákban élő, különböző vallásokat követő emberek.

Dialógusképes emberré kell lenni. Nem azáltal leszünk dialógusképessé, hogy elfogadjuk a posztmodern nyugati felfogás enerváló relativizmusát. Dialógust csak akkor érdemes folytatni különböző felfogású emberek között, ha mindegyikük meg van győződve, hogy van

igazság, amelynek egyes elemeit magáévá tette. Ha nincs igazság, hanem csak vélemények, akkor a dialógus csupán különböző vélemények udvarias meghallgatására szorítkozhat. A valódi dialógusnak célja viszont az, hogy egymás kölcsönös meghallgatás által növekedjünk az igazság megismerésében, aszimptotikusan közeledve a teljes igazság felé.

Milyen alapvető meggyőződések segíthetik a mai világ embereit az ilyen dialógusképességre?

A profétai vallások és a kereszténység alapvető hite, hogy az egy jóságos Isten teremtette az egész világot és benne minden embert. Ezért az, hogy emberek vagyunk, már szorosan összeköt bennünket. Ez legalapvetőbb identitásunk, amely fontosabb minden más identitásnál. Isten számára minden ember fontos, minden ember cél és nem eszköz, minden ember üdvösségét akarja, és lehetővé teszi. Az embernek Isten által teremtett értelme az igazságra, akarata pedig a jóságra van transzcendentális módon (vagyis minden tapasztalatot megelőzően) beirányítva. A minden emberben létező „lelkiismeret az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjé-

ben" (GS 16). Ebből az következik, hogy érdekes minden gondolkodó embert meghallgatni, minden erkölcsi érzékű ember meglátásaira figyelni.

Ehhez a beállítottsághoz feltétlenül szükséges, hogy senki se képzelje önmagát minden tudónak, ismerje felfogásainak történelmi korlátjait, tudjon hallgatni, és nem csak beszélni, tudjon tanulni, és nem csak tanítani. Nagyon kíváncsi lenne vallásos embereknél, hogy tudjanak együtt imádkozni, akkor is, ha másképpen fogják fel a végső valóságot. Hiszen az imádságban a megfogalmazásnál fontosabb az Isten csendjébe való áhítatos elmerülés.

Nem vallásos emberekkel folytatott dialógusban közös alap lehet a közös emberség megtapasztalása, a közös szenvedés, a közös fájdalom, a közös szépérzés, a közös erkölcsi elkötelezettség.

Nagyon fontos a közösség, együttlét, kölcsönös segítségnyújtás megtapasztalása. Az ilyen élmények gyakran többet érnek, mint megfogalmazott párbeszéd. Saint-Exupéry írja le egyik ilyen élményét: a Szahara fölött elromlott és kényszerleszállást végzett repülőgépe, barátjával ketten menetelnek napokon keresztül a sivatagban. A szomjúságtól már alig

van bennük élet, amikor Saint-Exupery utolsó erejének megfeszítésével felmászik a végtelenül ismétlődő homokdombok egyikére, és meglátja a következő dombon a lenyugvó nap fényében egy ott álló arab férfi alakját. Artikulátlan ordítás tör ki torkából. Az arab meghallja. Egymás nyelvét nem értik, de a sivatagi szomjúság élménye emberként összeköti őket. Az arab odaszalad hozzájuk, leveszi válláról a vizes tömlőt, és minden szó nélkül inni ad nekik, megmenti életüket. Ebből az élményből született Saint-Exupery könyvének címe: *La terre des hommes*, *Az Emberek Földje*. Az ilyen életadó dialógus talán a legmélyebb síkon történő emberi találkozás.

Keresztény hozzáállás a 21. század küszöbén

Próbáljuk, befejezésképpen, a keresztény hit szempontjából még konkrétabban megfogalmazni a dialógusra kész ember alapmeggyőződéseit.

A keresztény ember legalapvetőbb meggyőződése, hogy Isten van, Isten ismer, Isten velünk van, és Isten hazavár. Ez az Isten jó Isten,

ő maga a Jóság, és feltétlenül jót akar. Minden jóság, minden igazság, minden szépség ennek az Istennek tükröződése.

A keresztény ember, másodszor, meg van győződve arról, hogy ennek az Istennek jó akaratából létezik a világmindenség, és hogy ez az Isten saját létét adja az embernek.

Harmadszor, meg van győződve arról, hogy ennek az isteni önátadásnak, önközlésnek megismételhetetlen és felülmúlhatatlan csúcspontja az örök, egyszülött Fiúisten emberré levése Jézus Krisztusban. Ő már megtestesülése által valamiképpen egyesült minden emberrel, szeretete átölel mindenkit, meghalt és feltámadt mindenkiért, és belülről sürget a bizó odaadásra és szeretetre (2Kor 5,14). Isten ugyanis minden ember üdvösségét akarja (1Tim 2,4), és ezért a Szentlélek mindenkiben működik, és lehetővé teszi az isteni életnek hittel és szeretettel történő befo-
gadását.

Ugyanakkor a keresztény ember – II. Pál pápa tanítása szerint – „mély tiszteletet” tanúsít, „minden iránt, amit a Szentlélek hozott létre az emberekben, aki ott fű ahol akar” (Redemptoris missio, 56). E pápa azt is állítja, nagyon helyes, hogy „minden szívből

imádkozó emberben a Szentlélek működik” (uo. 29).

Mindig mindenkitől kész vagyok tanulni – ez legyen a 21. század emberének alapelve. Amikor római egyházi nyilatkozatokban azt olvassuk, hogy a keresztényeké a teljes igazság, ez csak azt jelenti, hogy üdvözítőnknek, Jézusnak Istenségében foglaltatik a teljes, végtelen igazság. De nyilvánvaló, hogy már Jézus maga is, mint ember, nem volt mindentudó, és múlt és jelen tanítványai még kevésbé azok.

Ezért a keresztény ember helyes álláspontja az, hogy bizalommal beleveti magát az Egyház nagy hagyományfolyamába, annak bőségéből él, de ugyanakkor tudatában van annak, hogy Isten minden megfogalmazhatónál és megérthetőnél nagyobb, és ezért mások értékes tapasztalataiból is sokat tanulhat. Ugyanakkor persze azt is reméli, hogy a tanulni hajlandó többi ember tőle is tanulni fog. Így fogunk mindnyájan eltelni egyre inkább azzal az isteni Szeretettel, amely „minden ismeretet meghalad” (Ef 3,19). Hisszük ugyanis, „hogy a szeretet útja minden ember előtt nyitva áll, s hogy az egyetemes testvériségre való törekvés nem hiábavaló” (GS 38). Ezért nem civilizáci-

ók összezsapásából származó végpusztulás lesz az emberi történelem végső akkordja, hanem az Istenben megistenült emberiségnek örök harmóniája a szeretet Istenének örök életében.

(Az Egyetemi Jezsuita Esték 2002/2003-as előadás-sorozaton elhangzott előadás szerkesztett, rövidített változata)

Tartalom

Krisztusi emberiesség –	
keresztény humanizmus	5
Szentírási gyökerek	11
Történeti alakulás	13
A keresztény humanizmus hét tétele	23
1. Lenni jó	25
2. Minden ember Isten képmása,	
aki sérthetetlen jogokkal rendelkezik	31
3. Szerető önátadás	39
4. Képességeink fejlesztése	49
5. Önfegyelem	53
6. Jézus követése	57
7. Készek vagyunk életünk odaadására	61
A világrend jövőjének alternatívái	65
A kultúrkörök összezsapása vagy kultúrák	
közötti dialógus	67
Vallási éledés	70
Vallások, mint konfliktus-teremtők	71
A kereszténység esete	73
A kontraverzia szelleme	75
A nyugati posztmodern relativizmus	77
A dialógus kultúrája és az inkulturáció	82
Keresztény hozzáállás	
a 21. század küszöbén	89

Szerző
KORDA Kiadónál
megjelent könyvei

Ermi furulyája

Mit mond nekünk a II vatikáni zsinat

Mi is az – imádkozni?

Hogyan lehetünk boldogok?
Jézus nyolc mondása a boldogságról

SZÍV LELKISÉGI KÖZPONT

2022 Tahi, Villa sor 7-9.

Tel.: 26/387-162

A Jézus Szíve Népkegyei Társaságának a Pilis hegyek lejtőjén fekvő lelkigyakorlatos háza minden szempontból a CSENDET és a NYUGALMAT sugározza.

CSENDEN TALÁLJUK MEG ISTENT ÉS ÖNMAGUNKAT!

A természet szépségeit csodálhatjuk a háznak tájba illő parkjában. Az egyik irányban az erdők és mezők, a másikban a Duna folyik pár száz méterre.

A Kápolna, az imaterem, az egyszerűen berendezett egyágyas szobák, a szolid, de bőséges ellátás (elérhető áron), mind erre a CSEND-re irányulnak.

Célunk: a SZENT IGNÁCI LELKIGYAKORLATOK útjára és útján segíteni minden hozzánk érkezőt. Erre alapozott programjaink különböző módúak és időtartamúak.

- rövid 2-3-4 napos lelkigyakorlatok,
- nyolcnapos lelkigyakorlatok - csoportban vagy egyéni vezetéssel,
- csendmeditációk - bevezetés a csendes imába,
- papok és szerzetesek szüleinek lelkigyakorlatok,
- hivatástisztázó lelkigyakorlatok,
- fiataloknak lelkinapok,
- tanfolyamok, biblíadráma,
- egyéni rekollektációs napokra is és felüdülésre egész évben mindenkit szeretettel várunk.

***Mindenben keressük és találjuk meg,
szeressük és szolgáljuk Istent!***

Ára: 325,- Ft (áfával)

Ember vagyok. Érzek, gondolkodom, örülök, szomorodom, vágyakozom, akarok, cselekszem. Van értelmem és van kezem. Értelmemmel kutatom a végtelen világűr és az aprócska atomok világát. Keresem az igazságot. Felötlik lelkemben az örökkévalóság és a végtelenség gondolata, és ezért már semmi véges dolog nem tudja oltani szomjúhozásomat. Kezemmel átalakítom a földkerekséget, teremtek kultúrákat, alkotok csodálatos műalkotásokat, épületeket, szobrokat, képeket, teremtek csodálatos zenedarabokat. Gyógyítok betegeket, segítek a rászorulókon. Alkotok szerető, egymás boldogságának örülő emberekből álló közösségeket.

De ugyanakkor ember létemre gyűlölöm a másik embert, megölöm, tömegekbe verődve folytatok gyilkos háborúkat, rombolom a természetet, kiirtok állatfajokat, piszkítom a környezetet. Mintha csak az idő végzete hajszolná az embert hol az egyik, hol a másik irányba.

A humanizmus olyan gondolatrendszer és cselekvésmód, amely az *embert* helyezi központba.

A Jézus tanítását követő kereszténységben az ember, minden ember végtelenül fontos.

Megrendelhető:

KORDA Könyvkereskedés

6000 Kecskemét, Lestár tér 2.

Telefon: 76/328-977

9 789639 554092